

URBAN DEVELOPMENT OF BOROUGH ČAJETINA 1826-1930.

УРБАНИСТИЧКИ РАЗВОЈ ВАРОШИЦЕ ЧАЈЕТИНА 1826-1930.

Duško Kuzović¹

UDK:711.3(497.11ČAJETINA)"18/19"
DOI: 10.14415/zbornikGFS34.07
CC-BY-SA 4.0 license

Summary: A travel writer Joakim Vujić recorded in 1826 that he came to settlement Čajetina where local chief Jovan Mičić had his own house, consisted of several buildings. The seat of the district Čajetina was until 1845, when the office was moved to Užice. In 1863, Čajetina again became the seat of the district. Engaging individual opened the church (1892) and the school (1905). Čajetina was declared a borough in 1930. At that time the settlement had about 40 houses, 5 pubs, 3 shops and a bakery. Local health clinic building in Čajetina was built in 1940, the water supply enlargement in 1925, in 1927 the road to city Užice-Kraljeva Voda opened in 1931, and in 1938 was established cadastral administration.

Key words: boroughs in Serbia, urban development in the 19th century, urban development of Čajetina, urbanism in Serbia.

1. INTRODUCTION

Borough Čajetina is a significant settlement in the system of Western Serbia. It gathers an important area of colorful topographic features and cultural resources. In the immediate vicinity, there is the most important tourist settlement in Serbia – Kraljeva voda. Therefore, it is useful to analyze the urban development of Čajetina, the administrative center of the local

Резиме: Путописац Јоаким Вујић бележи 1826. године да је дошао у Чајетину где је сердар Јован Мићић имао свој двор који се састојао из више објеката. Седиште среза је било у Чајетини до 1845. године, када је канцеларија премештена у Ужице. Године 1863. Чајетина поново постаје седиште среза. Према попису од 1882. године до 1926. година није постојао ни један дућан.

Ангажовањем појединаца отворен је водовод капацитета десет кућа (1863), црква (1892) и школа (1905). Чајетина је 1930. проглашена за варошицу. Године 1930. насеље је имало око 40 кућа, 5 кафана, 3 дућана и пекару.

Зграда амбуланте у Чајетини је саграђена 1940., проширење водовода је начињено 1925., пут Ужице-Краљева Вода отворен 1927., срески суд је основан 1931., а 1938. године катастарска управа.

Кључне речи: варошице у Србији, урбанизам у Србији 19. века, урбанистички развој Чајетине, урбанизам обновљене Србије.

1. УВОД

Варошица Чајетина је значано насеље у систему западне Србије. Окупља важан простор живих топографских особина и културних ресурса. У непосредној близини се

¹ Dr. Duško Kuzović dipl.eng.arch., Dhofar University, College of Engineering, Department of Architecture Engineering, Salalah, Sultanate of Oman, dkuzovic@gmail.com

community. The center, although it has a great historical significance, spatially and economically lags behind the tourist center. Literature on the subject of this work was created by Stojan Obradović (Obradović, 1858), Felix Kanic (Kanic, 1985), Jovan Cvijić (Cvijić, 1931), Oto Dubislav Pirh (Pirh, 1983), Joakim Vujić (Vujić, 1902), Maksim Evgenović (Evgenović, 1877), Novak Živković (Živković, 1979; Živković, 1981; Živković, 1984; Živković, 1981; Živković, 2000); Nadezda Pešić- Maksimović (Maksimović- Pešić, 1974), Lj. Mičić (Mičić.), M. Đenić (Đenić, 1987; Đenić, 2007), S. Đenić (Đenić, 1994; Đenić, 2013). This paper studies the area of Čajetina settlement between 1832 and 1930. The aim of the paper is the analysis and specification of the stages in the development of the settlement. The result of the work should help in a better understanding of the urban development of the settlement of Western Serbia during the 19th century.

2. DOCUMENTATION

Joakim Vujić mentioned that in 1826, from the direction of mountain Čigota, he came to Čajetina where the local governor, Jovan Mičić, had his "court" (Vujić, 1902: 15). The court consisted of several objects with a name in accordance with the manner of decoration or purposes: "Colorful house", "Little house" and "Madame house" (Živković, 1981: 76). After defining the state border of Serbia and the Ottoman Empire, it began building border borders and border crossings in the area of Zlatibor. Until autumn 1834, along the border, 4 small wooden border control buildings (Mokra Gora, Jablanica, Sjenice and Ojkovačko brdo) were built, with a total border length of 21 hours. Quarantine was built in 1836 in village Mokra Gora, and served as a road to Herzegovina and the Adriatic coast.

налази најважније туристичко насеље у Србији – Краљеве воде. Стога је корисно анализирати урбанистички развој Чајетине, административног центра локалне заједнице. Центар, мада има велики историјски значај просторно и по економској снази заостаје за туристичким центром. Литература за тему којом се бави овај рад је настала од стране Стојана Обрадовића (Обрадовић,1858), Феликс Каница (Каниц, 1985), Јована Цвијића (Цвијић, 1931), Ото Дубислав Пирх (Пирх,1983), Јоакима Вујића (Вујић, 1902), Максима Евгеновића (Евгеновић, 1877), Новак Живковић (Живковић,1979; Живковић, 1981; Живковић, 1984; Живковић,1981; Живковић, 2000), Надежда Пешић-Максимовић (Максимовић-Пешић, 1974), Љ. Мићић (Мићић,1925), М. Ђенић (Ђенић, 1987; Ђенић, 2007), С.Ђенић (Ђенић,1994; Ђенић,2013). Овај рад проучава простор насеља Чајетина у периоду 1832. - 1930. године. Циљ рада је анализа и спецификација етапа у развоју насеља. Резултат рада треба да помогне у бољем разумевању урбанистичког развоја насеља западне Србије током 19. века.

2. ДОКУМЕНАТЦИЈА

Јоаким Вујић помиње да је 1826. године из правца Чиготе дошао у „Мићићеву Чајетину“ где је сердар Јован Мићић имао свој „двор“ (Вујић,1902:15). Двор се састојао из више објеката са именом у складу са начином декорације или намене: „Шарени конак“, „Мали конак“ и „Госпођин конак“ (Живковић, 1981:76). Након дефинисања државне границе Србије и Отоманске империје, приступило изградњи граничних караула и граничних прелаза на простору Златибора. До јесени 1834. године, дуж границе, изграђене су 4 мале дрвене карауле

Settlement Čajetina, until the arrest of Jovan Mičić, was an important place in the region. The settlement was the seat of the district until 1845, when the office was moved to Užice (by decision of the Government). Then begins the decline of Čajetina as a settlement. In the period, when the settlement was in the disadvantage of the authorities, the possibility was considered to move the center of the district to the village of Šljivovica or Mačkat. In 1860, negotiations began with the successors of the property of serdar Mičić to buy back the buildings of the late Wednesday for the office of the administration. The commission estimated the value of the property at 590 Dinar kingdoms. The property was gathered on October 10, 1860. For 500 and 357 ducats were invested in the renovation. Serdar's mehana in the settlement was adapted in 1860 to the district offices. Seventies of the 19th century built two ground-floor buildings for the accommodation of officers. With the return of Obrenović to the power begins the redevelopment of the settlement. In 1863, Čajetina again becomes the center of the region. In the same year, a water supply system was built for ten houses (how many settlements there were then).

Catering was a characteristic economic activity. Priest Dimitrijević rented a quarantine catering facility in Mokra Gora. After a certain Kovačević in the village of Šljivovica without a permit opened a a tavern, the local chief was relieved of duty. Until the First World War, in Čajetina four catering facilities worked. In the Zlatibor villages one mehana worked (mostly along the roads): there were 2 mehanas on the road city Užice-Vardište, and one in villages Kremna, Mokra Gora, on the road Bela Zemlja-Kokin Brod, and in villages Bela Reka, Ljubiš, Sirogojno, Drenova and Rožanstvo. During 1910, the one han was built in village Rujno. With the shops was a different situation. According to the census of 1882, there

(Мокра Гора, Јабланица, Сјениште и Ојковачко брдо), укупне дужине 21 час хода. Карантин је изграђен 1836. године у Мокрој Гори, и служио је за путни правац ка Херцеговини и Приморју.

Чајетина је, до хапшења Јована Мићића, била важно насеље у срезу. Насеље је било седиште среза до 1845. године када је (одлуком Владе) канцеларија премештена у Ужице. Тада почиње опадање Чајетине као насеља. У периоду када је насеље било у немилости власти, разматрана је могућност да се центар среза премести у село Шљивовицу или Мацкат. Године 1860. су почели преговори са наследницима имовине сердара Мићића да се зграде покојног средара откупе за среску канцеларију. Комисија је проценила вредност имовине на 590 царских дуката. Имовина је окупљена 10.10.1860. године за 500, за реновирање је уложено 357 дуката. Мићићева кафана у насељу је 1860. године адаптирана за канцеларије среза. Седамдесетих година 19. века подигнуте су две приземне зграде за смештај службеника. Са повратком Обреновића на власт почиње поновни развој насеља - 1863. године Чајетина поново постаје седиште среза. Исте године се гради водовод капацитета за десет кућа (колико је тада бројало насеље).

Механе су биле карактеристична привредна активност. Поп Димитријевић је узео под закуп механу при карантину у Мокрој Гори. Након што је извесни Ковачевић у селу Шљивовица без дозволе отворио механу, кмет је разрешен дужности. До Првог светског рата у Чајетини су радиле четири механе.

У златиборским селима је радила по једна механа (углавном поред путева): на путу Ужице-Вардиште било је 2 механе, а по једна у Кремнима, Мокрој Гори, на путу Бела Земља-Кокин Брод, у Белој Реци, Љубишу, Сирогојну, Дренови и

was no shops in the territory of the mountain Zlatibor. By that time, trade was carried out in shops. Only in 1926 was the first store opened. The direction of caravan movements depended on the cargo, because on the market was not always the same interest. The caravans passing through Zlatibor along the road from the direction of Herzegovina and Primorje came to the following mehanas: the first end was under the mountain peak of Čigota, the other end was under the mountain peak Konjoder, the third end was in settlement Čajetina (J. Micić, J. Smiljanić and R. Đenić), and the fourth one was in city Užice. From Užice caravans traveled through the Markovica crossing towards Kragujevac, and through the passage of Bukovo to Valjevo / Belgrade. (Đenić, 1972: 59). During the attack of the Ottoman Empire on the quarantine in Mokra Gora in 1876, the whole complex, mehana and 60 houses were set on fire. The proposal for the extension of quarantine, consisting of a defensive line with a significant number of underground rooms - was not accepted. The reconstructed settlement was characterized by a system of long barracks which the military crew, officials and workers were placed in. (Živković, 1981: 78)

In 1878, the chief of the district addressed to the chief of Užice district about the problem of robbery. The robbers received and hid the villages. With the intention to reduce banditry, the state administration has decided to gather scattered houses of each village into a group. For example, the plan was to move complete Dobroselica village from the existing 4-5 places to a one new location (and based on the Law of 23.10.1871). For the said action, the chief asked for the permission of the minister of internal affairs (Đenić, 1972: 25).

Request of surrounding villages from 24.7.1868. to open the school in the quarantine, was approved next year (by that time, the school worked in a private

Рожанству. Током 1910. године саграђена је кафана Рујно.

Са продавницама је била другачија слика него са кафанама. Према попису из 1882. године на територији златиборског среза није постојала ни једна продавница. Продајом до тада углавном су се бавиле кафеџије. Тек 1926. године је отворена прва продавница. Правац кретања каравана зависио је од товара јер за робу није свуда владало једнако интересовање. Каравани који су пролазили преко Златибора, дуж друма из правца Херцеговине и Приморја, наилазили су на следеће конаке: први конак је био под планинским врхом Чигота, други конак је био под планинским врхом Коњодер, трећи конак је био у Чајетини (кафана Јована Мићића, Ј. Смиљанића и Р. Ђенића), а четврти конак је био у граду Ужицу. Из Ужица каравани су путовали преко превоја Марковица према Крагујевцу, и преко превоја Букови ка Ваљеву / Београду. (Ђенић, 1972: 59).

Током напада војске Отоманске империје на карантин у Мокрој гори 1876. године запаљен је цео комплекс, механа и 60 кућа. Предлог проширења карантина, који се састојао од одбрамбеног шанца са већим бројем подземних соба - није прихваћен. Обновљено насеље је карактерисао систем дугих барака у којима је смештена војна посада, чиновници и радници. (Живковић, 1981: 78)

Начелник среза се 1878. године обратио начелнику Ужичког округа у вези проблема разбојништава. Разбојнике су примала и скривала села. Са намером са смањи разбојништво државна управа је одлучила да прикупи раштркане куће сваког села у групу. На пример, план је био да се све куће села Доброселица преселе са постојећа 4-5 места на нову локацију (а на основу Закона од 23.10.1871). За наведену акцију начелник је тражио дозволу

house). The school building was completed in 1872. The school in Čajetina was opened in 1886 (until then the classes were conducted in the municipal courtroom). The village of Kremna started the action for permission to build a school in 1881. In 1900, a fountain for the happy salvation of King Milan, was built. The engagement of Sreten Mičić opened the church in the settlement. The administration of the Banovina in 1940, approved a loan for raising a health clinic in Čajetina (but it was only completed after the Second World War). Repair and extension of the water supply system was carried out in 1925. The Užice-Kraljevo Voda road was opened in 1927. The Local Court was established in 1931 and in 1938 a cadastral administration was opened. In 1930, Čajetina applied to the Ministry of the Interior that the settlement be proclaimed a town, and in November of the same year the application was accepted. At the moment of proclamation for the borough, the settlement had about 40 houses, 5 bars, bakery and 3 shops (Đenić, 1972: 110).

3. CONCLUSION

A travel writer Joakim Vujić in 1826, recorded the settlement of Čajetina. In it, local prince Jovan Mičić had a household consisting of several buildings. The seat of the district of Čajetina remained until 1845, with the decision of the regime, the headquarters of the local administration unit was moved to Užice. After that, a difficult period in the development of Čajetina begins. With the return of Obrenović royal family to the power begins the re-development of the settlement. In 1863, Čajetina became the seat of the district again. According to the census of 1882, there was not a single store in the territory of the Zlatibor region. By that time, they had mostly dealt with taverns. The engagement of citizen opened the church (1892) and the school (1905). In

министра унутрашњих послова, (Ђенић, 1972: 25)

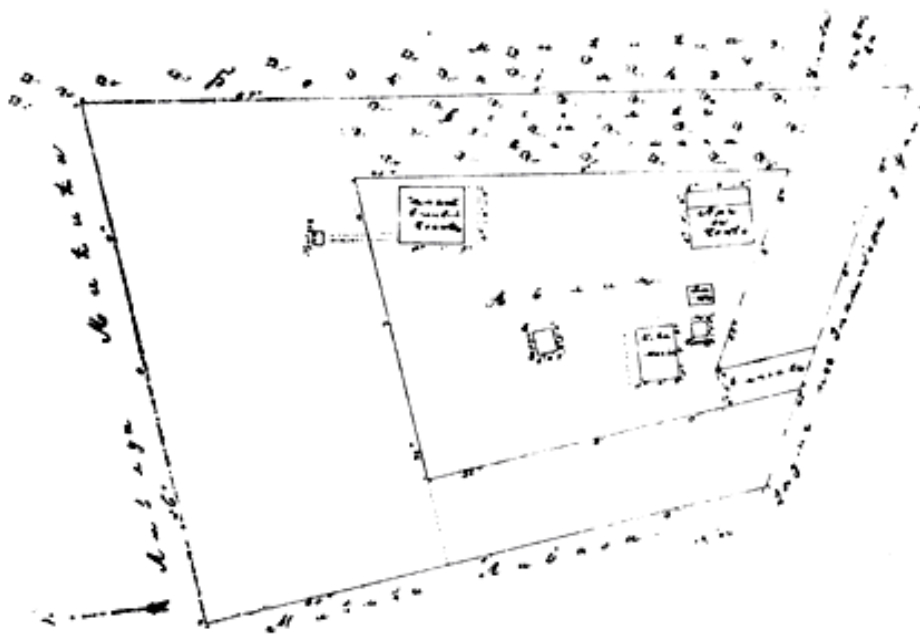
Захтев околних села од 24.7.1868. године да се при карантину отвори школа, одобрен је наредне године. До тада школа је радила у приватној кући. Зграда школе је завшена 1872. године. Школа у Чајетини је отворена 1886. године (до тада настава се изводила у општинској судници). Село Кремна је покренуло акцију 1881. године ради одобрења за изградњу школе (на локацији Збориште). Године 1900. подигнута је чесма за срећно спасење краља Милана у Видовданском атентату. Ангажовањем Сретена Мићића отворена је црква у насељу. Управа Дринске бановине 1940. године одобрила је кредит за подизање здравствене амбуланте у Чајетини (али је завршен тек након Другог светског рата). Поправка и проширење водовода извршена је 1925. године. Пут Ужице-Краљева Вода отворен је 1927. године. Срески суд је основан 1931. године а 1938. године отворена катастарска управа. Чајетина је 1930. године поднела молбу Министарству унутрашњих послова (новембра исте године молба је усвојена) да насеље буде проглашено за варошицу. У тренутку проглашења за варошицу, насеље је имало око 40 кућа, 5 кафана, пекару и 3 дућана (Ђенић, 1972: 110).

3. ЗАКЉУЧАК

Јоаким Вујић бележи 1826. године да је дошао у насеље Чајетина. У њему је Јован Мићић имао домаћинство које се састојало из неколико објеката. Седиште среза насеље Чајетина је остала до 1845. године када је, одлуком режима, седиште премештено у Ужице. Након тога почиње тежак период у развоју Чајетине. Са повратком Обреновића на власт почиње поновни развој насеља. Године 1863. Чајетина

1930, Čajetina was proclaimed in a borough. At that time the settlement had about 40 houses, 5 bars and bakeries and 3 shops.

поново постаје седиште среза. Према попису из 1882. године на територији златиборског среза није постојао ни један дућан. Продајом до тада углавном су се bavиле кафане. Ангажовањем Сретена Мићића отворена је црква (1892.) и школа (1905.). Чајетина је 1930. проглашена за варошицу. У том тренутку насеље је имало око 40 кућа, 5 кафана и пекара и 3 дућана.

Слика 01. Скица конака и помоћних грађевина сердара Јована Мићића (1860)
Figure 01. Sketch of house and auxiliary buildings of J. Mičić (1860)

Слика 02. Конак сердара Јована Мићића саграђен почетком 19. века
Figure 02. House of serdar Jovan Mičić built at the beginning of 19th century

Слика 03. Чајетина око 1916. године
Figure 03. Čajetina, about 1916.

Слика 04. Чајетина, око 1920. године
Figure 04. Čajetina, about 1920.

Слика 05. Чајетина, око 1920. године
Figure 05. Čajetina, about 1920.

Слика 06. Чајетина, око 1950.
Figure 06. Čajetina, about 1950.

ORIGIN OF ILLUSTRATION / ПОРЕКО ИЛУСТРАЦИЈА

Figure / Слика 01. Живковић, Н., (1984) *Окружје ужичко половином 19. века.*, Ужице.
Figure / Слика 02-06. Библиотека Чајетина / Library Čajetina.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- [1] Вујић, Ј.: Путешествије по Србији, Београд, **1902**
- [2] Ђенић, М.: Сто година школе у Чајетини, Титово Ужице, **1987**
- [3] Ђенић, М.: Основна школа у Чајетини 1887-2007, Чајетина, **2007**
- [4] Ђенић, С.: Златибор из старог албума, Златибор, **1994**
- [5] Ђенић, С.: Светлописом кроз прву српску ваздушну бању, Чајетина, **2013**
- [6] Живковић, Н.: Ужички немири 1828-1838, Ужице, **1979**
- [7] Живковић, Н.: Ужице 1862., Ужице, **1981**
- [8] Живковић, Н.: Школе и учитељи у ужичком крају, Ужице, **1981**
- [9] Живковић, Н.: Окружје ужичко половином 19. века., Ужице, **1984**
- [10] Живковић, Н.: Ужички округ 1865-1880, Ужице, **2000**
- [11] Здравковић, И.: Документи народног стваралаштва у прошлости, Београд, **1990**
- [12] Каниц, Ф.: Србија – земља и становништво, Београд, **1985**
- [13] Мићић, Љ.: Златибор, Антропогеографска истраживања, СЕЗ, књ. 19, Београд, **1925**
- [14] Обрадовић, С.: Описаније округа ужичког, Београд, **1858**
- [15] Пирх, О., Д.: Путовање по Србији у 1829. години, Београд, **1983**
- [16] Цвијић, Ј.: Балканско полуострво, Београд, **1931**